

זרקור הסברה

מס' 2 - חילקאלה

העדה השיעית - דמוגרפיה ופוליטיקה בלבנון

משנת ייסודה וכינונה של לבנון כרפובליקה בשנת 1943, היתה **העדה השיעית** מיעוט בתוך מיעוט. במפקד האוכלוסין הרשמי (והאחרון) משנת 1932 היוו הנוצרים רוב משמעותי ביחס למוסלמים שרובם סונים ומיעוטם שיעים. העדה השיעית חשה שהיא נבלעת ולא נשמעת בשלל העדות בלבנון - הנוצרים (שאף הם נחלקים לתתי-קבוצות), הדרוזים והעלאוויים). חלוקת התפקידים שגובשה עם כינונה של הרפובליקה (ושנשמרת במידה רבה עד היום) היא כי נשיא המדינה יהיה תמיד נוצרי-מארוני; ראש הרשות המבצעת, ראש הממשלה, יהיה מוסלמי-סוני; יו"ר הפרלמנט הלבנוני הוא מוסלמי-שיעי והרמטכ"ל דרוזי. בחלוק הזמן, השתנה המאזן הדמוגרפי של העדה השיעית עקב יילודה טבעית ועקב תהליך של עיור לערים הגדולות דבר שהביא למצב של ערעור יחסי הכוחות שבין נוצרים למוסלמים. בתוך כך, העדה השיעית דרשה יותר משאבים וכוח שיבטא את מעמדה וכוחה היחסי בחברה הלבנונית.

מלחמת האזרחים ויצירת הזיקה בין השיעים בלבנון לאיראן

מלחמת האזרחים הלבנונית בשנות השבעים פרצה בשל ניסיון של קבוצות בחברה הלבנונית לחזק את מעמדן על חשבון העדה הנוצרית-מרונית. המוסלמים השיעים חשו "מוקצים" מהחברה והאליטה הלבנונית עד כדי שתיארו עצמם כ"מוסתזעפין" (בערבית: המדוכאים עלי האדמות). בתקופה זו קמה תנועת "**אמל**" (בערבית: תקווה), שמטרתה לתת קול ברור ותקיף יותר לשיעים בלבנון, ובמהרה נהייתה "אמל" למיליטנטית יותר ואף השתתפה במלחמת האזרחים.

מקימה של תנועת זו היה מוסא א-צדר, דמות שיעית חשובה בשנות השבעים של לבנון. מעניין לראות כי צדר כלל לא היה לבנוני, אלא איראני. החוט המקשר הזה בין השיעה האיראנית לזו של לבנון אינו מקרי. אחד הגורמים המשמעותיים להקמתו של ארגון חיזבאללה הייתה **המהפכה הח'ומייניסטית האיראנית** ב-1979. ההשראה שקיבלו השיעים בלבנון מאלו האיראנים המריצה אותם, ולימים הבסיס של תנועת "אמל" הפך לחיזבאללה.

חיזבאללה הוקם במהלך שנות השמונים על ידי אנשי דת שיעיים. הוגה הרעיון והראשון שהתווה קווים כלליים לדיקטיבה של הארגון היה מוחמד חוסיין פדלאללה. מושג יסודי בטרמינולוגיה השיעית הוא "ווילאית אל-פאקי", כלומר שלטון חכם ההלכה. מודל זה מתווה את מבנה השלטון במדינה בו הסמכות הפוליטית כפופה לסמכות ההלכתית. כלומר, הקשר בין **דת ומדינה** הוא הדוק ובלתי ניתן לחציצה. כאשר האיראנים חיפשו דמות דתית-הלכתית משפיעה בלבנון כדי לבסס ולקדם את האינטרסים שלהם פנו לאיש הדת הבכיר פדלאללה.

מוחמד חוסיין פדלאללה היה איש דת שיעי שנולד בעיר הקדושה לאסלאם השיעי, נג'ף, שנמצאת בעיראק. אישיותו הכריזמטית של פדלאללה, בשילוב הידע הדתי שלו, הביא את הציבור השיעי בלבנון לנהור אחריו ולהעריצו. פדלאללה הוא דוגמה מצוינת למעורבות של איראן בלבנון ואף לאחדות השיעית שאיראן מנסה לייצר במרחב יחד עם מדינות כמו עיראק וסוריה (השלטון הסורי הוא עלאווי פרו-שיעי).

בציטוט משנת 1987 אמר סובחי אל-טופיילי, המזכיר הכללי הראשון של חיזבאללה ומי שהיה ממקימי תנועת אמל: "כאשר האימאם ח'ומייני מדבר, על האחרים לשמור על שקט. הוא מורה לנו להיאבק באמריקה, ישראל, משפחת אל-סעוד ואחרים, ואנו נציית...". גם עבאס מוסאווי, מפקד בכיר באותה תקופה התייחס לפטרון האיראני בכלל ולח'ומייני בפרט: "הוא מפרט את הקו של התנועה ואת הדיקטיבה של חיזבאללה משום שהוא הדמות הרוחנית הבכירה אשר מסוגלת לשקף את ערכיה בכל תחום".

רעיון ה"מוקאוואמה"

סיבה נוספת להקמת חיזבאללה הייתה עצם קיומה של מדינת ישראל וקיומם של פלסטינים במרחב של דרום לבנון, בו פעל אש"ף, הארגון לשחרור פלסטין. חיזבאללה העמיד עצמו בחזית המאבק נגד מדינת ישראל. בסיס התפיסה של חיזבאללה היה המושג הערבי החשוב "מוקאוואמה", כלומר התנגדות לכל כוח אותם הם מזהים כאימפריאליסטי וקולוניאליסטי כובש ויש להעמיד מולו התנגדות עיקשת ואלימה ולהילחם מולו במלחמת ג'יהאד.

רבים תולים את התחזקות חיזבאללה בלבנון במלחמת לבנון הראשונה. מדינת ישראל הצליחה לדחוק את אש"ף מדרום לבנון, ועקב חולשתה היסודית של לבנון המפוצלת בין העדות ובין חוסר היכולת של השלטון המרכזי ליצור משילות בכל רחבי המדינה, נוצרה זירה פנויה להתבססותו של חיזבאללה באזור דרום לבנון ובכלל. כך אנו רואים כי עוד משנות השמונים ישנו וואקום גאוגרפי בדרום לבנון אותו השלטון המקומי לא מצליח למלא.

זרקור הסברה

מס' 2 - חיזקאל

בסוף שנות השמונים היה חיזבאללה כוח צבאי נחות משמעותית בהשוואה לצה"ל. ניסיונות לתקוף אזורים לאורך הגבול כמו מוצב הבופור נחלו כישלון. לאחר שאיבדו הרבה לוחמים בניסיונות תקיפה של מטרות צה"ליות, בשימוש רב בטקטיקה של מארבים, חיזבאללה חישב כיוון מחדש והחליט לפתח את יכולת ירי הנ"ט (נגד-טנקים). טקטיקה נוספת ללחימה נגד צה"ל היה שימוש במכוניות תופת, אך כיוון שאחוזי ההצלחה של שיטה זו לא היו גבוהים כלל, הוחלט בארגון להסב זאת לשיפור מטעני נפץ מאולתרים.

בשנות התשעים חיזבאללה התעצם ומיצב עצמו כישות המתנגדת ונאבקה במדינת ישראל, שהתבססה בדרום לבנון. מ-1990 חלה עלייה מתמדת במספר התקיפות נגד ישראל – 19 ב-90', 52 ב-91', 63 ב-92' עד לכמות של 344 ב-95'. שורת תקריות אלה הביאו את צה"ל לפתוח במבצע "ענבי זעם" שארך 17 ימים וכלל פשיטות רבות של חיל האוויר, כוחות ארטילריים ושריון על מנת לחסל תשתיות הטרור.

טרור עולמי

בשנת 1992 הצטרף חיזבאללה באופן רשמי לפוליטיקה הלבנונית ו-2 צירים מטעמו נכנסו לפרלמנט. בתקופה זאת, בעקבות חיסולו של עבאס מוסאווי ע"י ישראל, הועמד **חסן נאסרללה** בראש הארגון והוא מנהיג אותו עד היום.

במהלך שנות התשעים התרחשו שני אירועים קשים בארגנטינה: פיגוע בשגרירות הישראלית בבואנוס איירס ושנתיים לאחר מכן פיגוע בקהילה היהודית בעיר באמצעות מכונית תופת. בשני הפיגועים יחד נרצחו מעל ל-100 בני אדם, חלקם אנשי משרד החוץ וחברים בקהילה היהודית בבואנוס איירס. פיגועים אלו העלו את קרנו ותהילתו של חיזבאללה כארגון לוחמני בעל שאיפות וכחזה שאינו בוחל באמצעים. חיזבאללה ובראשו עימאד מורנייה לקחו אחריות על הפיגוע בבואנוס איירס כתגובה לחיסולו של עבאס מוסאווי.

מורנייה לא התמקד רק במוסדות ישראלים ויהודים כיעדים לגיטימיים לטרור. באמתחתו פיגועים קשים נגד מטרות מערביות כמו הפצצת מפקדת המארינס בביירות ב-1983 שהביאה למותם של 241 בני אדם והפצצה של מפקדת צנחנים בביירות באותה שנה שגרמה למותם של 58 אנשים. אירועים אלה ונוספים הפכו את עמאד מורנייה לאורך השנים כיעד ראשון במעלה. לאחר שנים של מעקב, ע"פ דיווחים, חוסל מורנייה בדמשק בתקיפה שיוחסה למוסד וה-CIA.

יציאת צה"ל מלבנון ומלחמת לבנון השנייה

בשנת 2000 השיחות בין ישראל וסוריה בדבר הסדר שלום, ובכלל זה הסדרת השאלה הלבנונית, עלו על שרטון וישראל החליטה באופן חד-צדדי לסגת מלבנון. האבדות הרבות הניעו את מקבלי ההחלטות בישראל לאשר את נסיגתה של ישראל מלבנון, לראשונה משנת 1982. עובדתית, נסיגה זו בסופו של דבר הפכה את חיזבאללה למאיים יותר כיוון שהמרחב הדרומי בלבנון נותר בשליטתה. ככלל התבססה **הטקטיקה** של חיזבאללה על פעולות ביחידות קטנות, חטיפות, היטמעות באוכלוסיה אזרחית אוהדת בשטחו, ותקיפת אוכלוסיה אזרחית בשטחנו ולוחמה פסיכולוגית.

בשנת 2006 התחוללה ההתכתשות האלימה ביותר בין ישראל לחיזבאללה - **מלחמת לבנון השנייה**. במידה רבה המלחמה גרמה לשקיעתה של לבנון כמדינה אפקטיבית, ולצד התעצמותו הגוברת של הארגון בפוליטיקה הלבנונית (בשנת 2012 נכנסו שרים מטעמו לממשלת לבנון) העמיק עוד יותר חוסר השליטה של השלטון המרכזי על מעוזיו של חיזבאללה ועל המדינה באופן כללי.

למרות הביקורת בחברה האזרחית על התמשכות המלחמה והישיגה היא הביאה ל-17 שנים שקטות יחסית. אלא שבשנים אלה התבסס מאד הארגון בלבנון והתחזק צבאית – הן ביכולותיו הרקטיות והן בארגון צבא היבשה שלו ("כוח רדואן") לאורך הגבול. חיזבאללה גם חפר מנהרות לשטח ישראל ובמבצע מגן צפוני הן הושמדו בינואר 2019. בתקופה זו הואצו משלוחי הנשק והתחמושת מאיראן לחיזבאללה. התעצמות זאת עומדת ברקע להסלמה בחזית הצפון מאז השבעה באוקטובר.